

Nieuwsbrief

ADLO-project: Geïntegreerde aanpak van de gezondheidszorg bij schapen en melkgeiten

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever

Vlaamse Schapenhouderij vzw
Ieperseweg 87
8800 Rumbek/Beitem
T 051 27 32 25
F 051 24 00 20
E griet.dewaele@west-vlaanderen.be

Projectpartners

- Vlaamse Schapenhouderij vzw
- Dierengezondheidszorg Vlaanderen
- Katholieke Hogeschool Kempen
- Interprovinciaal Proefcentrum voor de Biologische Teelt vzw

IN DIT NUMMER:

Voorwoord	1
Projectvoorstelling	2
Volgende nieuwsbrieven	3
Veel voorkomende gezondheidsproblemen bij geiten: een overzicht	3
Q-koorts: actuele toestand	4

Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland.

JAARGANG 3, NR. 9

MAART 2010

Voorwoord

Geachte lezer,
De afgelopen twee jaar waren de vzw Vlaamse Schapenhouderij (VSH), de vzw Dierengezondheidszorg Vlaanderen (DGZ) en het Zoötechnisch Centrum van de KUL te Lovenjoel—Katholieke Hogeschool Kempen te Geel partners in het ADLO project 'Natuur- en landschapsbeheer met kleine herkauwers: duurzaam bedrijfsmanagement en rendabiliteit'. In het kader van dit project waren er acht nieuwsbrieven, is een lijvige brochure ontwikkeld omtrent alle aspecten van terreinbeheer met schapen (nog steeds verkrijgbaar aan € 10 + € 3 verzendingskosten bij griet.dewaele@west-vlaanderen.be), daarnaast waren er heel wat artikels omtrent beheer en in elke provincie vond ook een demodag plaats. Dit project is thans beëindigd.

Ondertussen is reeds enige maanden het project 'Geïntegreerde aanpak van de gezondheidszorg bij schapen en melkgeiten' opgestart.

Dit project richt zich op de problematiek van wormaantasting en van leverbot. Naast het hoger genoemde part-

nerschap neemt ook het PCBT, het Interprovinciaal Proefcentrum voor Biologische Teelt vzw, deel aan de uitvoering van dit project voor het deelaspect melkgeiten. De problematiek binnen dit project is gefocust op specifieke aspecten van de diergezondheid nl. op preventie en bestrijding van wormen en leverbot..

Opnieuw worden in het kader van dit project acht nieuwsbrieven gepland, er is een enquête, er worden bedrijven opgevolgd, er worden vergelijkende proeven uitgevoerd en ook zijn er in elke provincie opnieuw demo-momenten.

In deze eerste nieuwsbrief wordt op de inhoud van het project dieper ingegaan. Verder vindt u een verslag van de eerste geiten-studiedag en bekijkt dr. Guido Bertels de stand van zaken op het vlak van Q-koorts.

Veel leesgenot

Projectvoorstelling

Dit project focust zich op huidige gezondheidsproblemen van kleine herkauwers met buitenbeloop, met name schapen (gehouden voor de vleesproductie) en melkgeiten (zowel gangbare als biologische houderij).

Schapenhouderij: worm- en leverbotinfestaties

In eerste orde wil dit demoproject de worm- en leverbotproblematiek bij schapen met buitenbeloop in de kijker zetten. Beide parasitaire aandoeningen kunnen grote diergezondheids- en dierenwelzijnsproblemen en economische verliezen veroorzaken.

Directe doelstellingen van dit luik zijn:

- de worm- en leverbotproblematiek sterk onder de aandacht van de schapen- en geitenhouders brengen.
- de houders van kleine herkauwers via de enquêtes bij de problematiek betrekken.
- in kaart brengen hoe de schapenhouders momenteel de wormbesmetting aanpakken in relatie tot het type grasland, type beheer (slachtlamproductie, landschapsbeheer...).
- demonstreren dat door een goede ontwormingsstrategie de bedrijfsverliezen kunnen worden beperkt en de rendabiliteit van de bedrijven kan worden opgekrikt.
- verschillende ontwormingsstrategieën demonstreren.
- creëren van een platform voor discussie, overleg en openheid rond het thema 'wormen en ontwormen' in de schapenhouderij.

Indirecte doelstellingen van dit luik zijn:

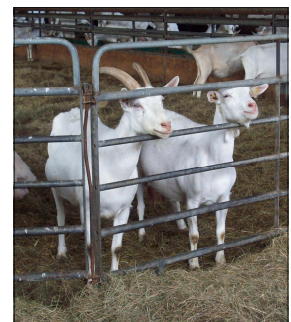
- reductie van het diergeneesmiddelengebruik, meer specifiek ontwormingsmiddelen.
- vermindering van de druk op het leefmilieu (verlaging ecotoxiciteit).
- het verlagen van het resistentierisico.
- het langer kunnen gebruiken van bepaalde middelen.
- respect voor de wachttijden, met gunstige impact op de volksgezondheid.
- het besparen van tijd en kosten.

Melkgeitenhouderij: worm- en leverbotinfestaties en algemene gezondheid

In tweede orde wil dit project zich ook specifiek richten op de vooral biologische, maar ook de gangbare melkgeitenhouderij.

Er is in Nederland reeds veel expertise opgedaan in verband met wormproblematiek bij melkgeiten met buitenbeloop, dit door het Louis Bolk-instituut (instelling voor onderzoek op biologische landbouw) en dit in samenwerking met de faculteit 'Diergeneeskunde' van Utrecht.

De doelstelling is binnen dit project deze kennis naar onze Vlaamse geitenhouders over te brengen. Melkgeiten hebben een hoge productiviteit. Dit betekent een zware belasting voor het organisme en voor de algemene gezondheid en welzijn van de dieren. Daarom zou eveneens geïnspireerd vanuit de Nederlandse ervaring voor onze Vlaamse houders de aandacht gelegd worden via demo- en infomomenten op algemene gezondheidsaspecten en verhogen van de weerstand van deze dieren. Aspecten die aanbod kunnen komen zijn o.a. vitamines, mineralen, CAE/CL en de impact op de rendabiliteit, biestonderzoek, pro- en prebiotica om coccidiose te voorkomen, en specifieke immuniteitsrespons.

“Project-
beschrijving”

Volgende nieuwsbrieven

Volgende onderwerpen worden aangekaart in deze en de komende nieuwsbrieven:

- 1) Projectvoorstelling
- 2) Oorzaken van aantasting door wormen en leverbot
- 3) Gevolgen (resistentie en producten)
- 4) De enquête: bespreking en bevindingen
- 5) Economische impact
- 6) Resultaten van het terreinonderzoek
- 7) Resultaten van de vergelijking van ontwormingsstrategieën
- 8) Voorstelling brochure

Daarnaast zal ook op actuele aspecten in de schapen- en geitenhouderij worden ingegaan.

Veel voorkomende gezondheidsproblemen bij geiten: een overzicht

Op 22 december laatstleden ging er een studiedag door omtrent diergezondheid bij geiten. Gezien de actualiteit zette Guido Bertels het eerste uurtje van de studiedag de belangrijkste zaken omtrent Q-koorts nog eens op een rij. Indien u meer info omtrent Q-koorts bij melkgeiten zoekt, verwijzen we u door naar de website van het FAVV, ook verder in de nieuwsbrief wordt dit even aangekaart (<http://www.afsca.be/dierengezondheid/qkoorts/>).

Verder lichtte Guido Bertels op deze studiedag een aantal veel voorkomende geitenziekten, zoals paraTB, CAE, Coccidiose en Clostridium, uitgebreid toe. We zetten in een notendop enkele zaken op een rij.

Paratuberculose (Para TB)

Paratuberculose wordt veroorzaakt door een bacterie die vrij lang kan overleven in de buitenwereld, in weiland (8 maand), kuilgras (tot einde van de bewaarperiode), urine of gier (1 week). De bacterie wordt opgenomen in de darm en kan zich daar vermeerderen en verder verspreiden via de bloedbaan. Niet elke geit wordt hier noodzakelijk ziek van. Wel kan ze bij besmetting uitscheider van de bacterie worden en zo nieuwe geiten besmetten. Vooral lammeren in de eerste levensweken zijn gevoelig voor besmetting. Hoewel weinig frequent kunnen ook oudere geiten besmetting oplopen. Bij sommige geiten tast de bacterie de darmwand aan waardoor een allergische reactie op gang komt. Hierdoor gaat de geit vermageren hoewel de eetlust niet daalt. Daarnaast treedt een daling van de melkproductie op en een daling van de vruchtbaarheid. Zieke geiten kunnen niet behandeld worden en sterven meestal na 1 à 2 maanden. Preventie is dan ook erg belangrijk. Een aantal maatregelen die kunnen genomen worden zijn: verdachte geiten isoleren, moederloze opfok van lammeren en voorkomen van weidebesmetting door bemesting van besmette gier of mest (ook van rundvee). Preventieve maatregelen kunnen gecombineerd worden met vaccinatie van de geiten. In België dient wel een probleem met ParaTB op het bedrijf aangetoond te worden om toelating tot vaccinatie te bekomen. Dikwijls gaat een besmetting van ParaTB gepaard met **Clostridium**-besmetting.

“Veel voorkomende
gezondheidsproblemen
bij geiten.?”

Clostridium

Clostridium is een opportunistenparasiet in de darm die zich vermeerderd bij een suboptimale toestand in de darm. Clostridium komt vooral voor bij een rantsoen met hoog eiwit en weinig stuctuur of komt tot uiting bij omschakelen van het rantsoen of veranderen van groep of omstandigheden waarin de geit vertoeft. Vooral een goed en rustig bedrijfmanagement en rantsoen kunnen het voorkomen van Clostridium beperken.

CAE of caprine arthritis encephalitis

CAE is een virale infectie die chronische vervlezing van de uier, gewrichtontsteking en in mindere mate ook chronische longontsteking en hersenontsteking bij geiten veroorzaakt. Het is een traag verloopende ziekte die in heel wat kudden voorkomt.

CI of pseudotuberculose

Pseudotuberculose (ook wel bultenziekte genoemd) wordt veroorzaakt door ziektekiemen die binnendringen via huidwondjes en zo tot grote etterige abscessen leidt. Deze abscessen zien er erg onaantrekkelijk uit maar de geit lijdt niet door de infectie en zal er ook niet aan sterfen. Een curatieve behandeling is niet zinvol gezien de antibiotica niet in het abces geraken. De bestrijding berust dan ook vooral op preventie door insleep te voorkomen.

Coccidiose

Tenslotte kwam Coccidiose aan bod. Nagenoeg alle lammeren worden in de eerste levensweken besmet met deze darmparasiet. Het is het management rond de dieren dat bepaalt of er al dan niet klinische problemen ontstaan. Daarbij is het belangrijk om lammeren langzaam met kleine hoeveelheden oöcysten in contact te laten komen zodat ze immuniteit kunnen opbouwen zonder schade. Zieke dieren krijgen diarree soms met sporen van bloed en slijm, en vermageren. Enkel bij een ernstige besmetting is er kans op sterft. Vooral natte plekken aan drinkbakje vormen een belangrijke infectiehaard gezien oöcysten goed overleven op vochtige plaatsen. Behandeling van zieke dieren is mogelijk.

Wim Govaerts gaf daarna een algemeen beeld van hoe een geit functioneert en hoe verschillende factoren op elkaar inspelen en de gezondheidstoestand van de dieren kunnen beïnvloeden. Tevens blijkt dat verschillende ziektes mogelijk met elkaar verband houden en de ene ziekte aanleiding kan zijn voor een andere. Beperken van stress, zowel bij de dieren als bij de bedrijfsleider, vormen in elk geval de basis van een gezonde veestapel!

Annelies Beeckman
PCBT

Q-koorts: actuele toestand

De laatste drie jaar is Q fever in Nederland regelmatig in het nieuws gekomen omdat er een sterke toename te zien was van mensen die met Q fever besmet werden, tot nu toe zijn er 3500 mensen besmet gemeld. Reden genoeg om het probleem voor te stellen in de nieuwsbrief.

Wat is Q-fever of Q-koorts

Deze wat rare benaming voor een ziekte is ontstaan in de jaren 1930–40 waar de Q- staat voor Query of vraagteken omdat wetenschappers lange tijd de oorzaak niet konden vinden van een besmetting bij werknemers in een Australisch slachthuis. Tot in 1937 2 wetenschappers de bacterie onafhankelijk van elkaar op het spoor kwamen.

Het betreft een gram negatieve bacterie Coxiella Burnetii. Een zoonose die veel verschillende diersoorten kan besmetten. Voor de mens zijn de belangrijkste diersoorten die Q-koorts kunnen overbrengen de schapen, geiten en de runderen.

De bacterie is goed bestand tegen droogte, warmte en meerdere ontsmettingsmiddelen. Ze overleven goed in stalstof dat met de wind gemakkelijk meegevoerd kan worden en zo in een brede omgeving mens en dier kan bereiken.

Ziektetekens bij de kleine herkauwers

Bij geiten is abortus in de laatste periode van de dracht het voornaamste symptoom. Bij schapen komt abortus minder vaak voor en bij runderen beperken de symptomen zich tot een verminderde vruchtbaarheid. De dieren worden er zelden echt ziek van. De bacterie kan uitgescheiden worden in de urine, de melk en de mest. Veruit de meeste bacteriën komen vrij bij de verlossing of bij een abortus door Q-koorts.

De moederkoek en het vruchtwater bevatten miljarden bacteriën. Hierdoor wordt de hele omgeving besmet. Overdracht op andere dieren kan door rechtstreekse contact maar vooral door inademen van besmette stofdeeltjes. Wereldwijd wordt het schap gezien als de voornaamste bron van besmetting, in Nederland is zijn dat de melkgeiten.

Ziektetekens bij de mens

60% van de mensen die een besmetting oplopen worden helemaal niet ziek. 20 % maakt milde griepachtige symptomen door en de overige 20 % is ernstig ziek met longontsteking. Tussen 2-5 % wordt gehospitaliseerd.

Bij 3 en 5 % van de mensen die besmet worden verloopt de ziekte chronisch met soms aantasting van de hartkleppen.

In het algemeen komt de infectie vooral voor bij risicoberoepen; dierenartsen, slachthuispersoneel, veehouders. Overal op de wereld zijn gevallen bekend van lokale uitbraken waar omwonende besmet raken. In Nederland heeft dit zeer grote proporties aangenomen. Vermoedelijk is de combinatie van een grote geitenbedrijven in dicht bevolkte gebieden hier mee verantwoordelijk voor.

De situatie in Nederland

Tot voor 2007 werden er in Nederland jaarlijks tussen 10 en 20 ziektegevallen bij mensen gemeld. In 2007 liep dit op tot 191 ziektegevallen, eind 2008 waren er 906 patiënten gemeld en in 2009 zijn er 2900 gevallen gemeld. Ongeveer 20 % kwam in de kliniek terecht. Hiermee is dit wereldwijd de grootste bekende uitbraak van Q-koorts bij de mens. Het centrum van de besmetting begon in Noord Brabant en is uitgebreid naar Gelderland en Limburg.

Sinds 2005 werd op melkgeiten- en melkschapenbedrijven abortus door Q-koorts vastgesteld.

Van 2005 tot 2008 is Q-koorts abortus vastgesteld op 4 melkschapenbedrijven en op 22 melkgeitenbedrijven.

Het feit dat de meeste van deze abortusgevallen in hetzelfde gebied liggen als de humane besmettingen maakt een oorzakelijk verband aannemelijk.

Maatregelen in Nederland

Vaccinatie van melkgeiten en schapen is gestart in 2008 en verder gezet in 2009. Ook voor dit jaar is de vaccinatie verplicht voor melkgeiten en melkschapen bedrijven met meer dan 50 dieren.

Er is meldingsplicht indien abortus meer dan 5% bedraagt op grotere bedrijven (100 dieren) en vanaf 3 abortussen op kleine bedrijven.

Tankmelk wordt om de twee weken met PCR onderzocht.

Er zijn hygiënische verplichtingen voor het uitrijden van mest (bevochtigen en afdekken).

“Q-koorts”

Er is een humaan en veterinair meldingsnetwerk opgezet.

Eind 2009 is beslist om op de bekende besmette bedrijven alle drachtige dieren op te ruimen en fokverbod voor de niet drachtige dieren. Op 63 melkgeiten en 1 melkschapen bedrijven werden er 36.000 dieren geëuthanaseerd. Dit met de bedoeling om massale bacterie uitscheiding bij een eventuele abortus te voorkomen.

Situatie in België

Uit een beperkte studie op melkveebedrijven vinden we op ongeveer de helft van de bedrijven afweerstoffen tegen Q-koorts. Ook in Nederland blijkt uit onderzoek dat er op ongeveer de helft van de melkveebedrijven antistoffen tegen Q-koorts voorkomen.

Uit een zeer beperkt Belgisch onderzoek op schapen blijkt gemiddeld 5 % van de dieren antistoffen te hebben. In Nederland geeft men aan dat tussen 3 en 10 % van de geiten en schapen antistoffen heeft. Men kan stellen dat *Coxiella Burnetii* zowel in Nederland als in België duidelijk aanwezig is in de veestapel.

In België zijn er voorlopig geen aanduidingen dat er een toename van Q-koorts bij de mens zou zijn.

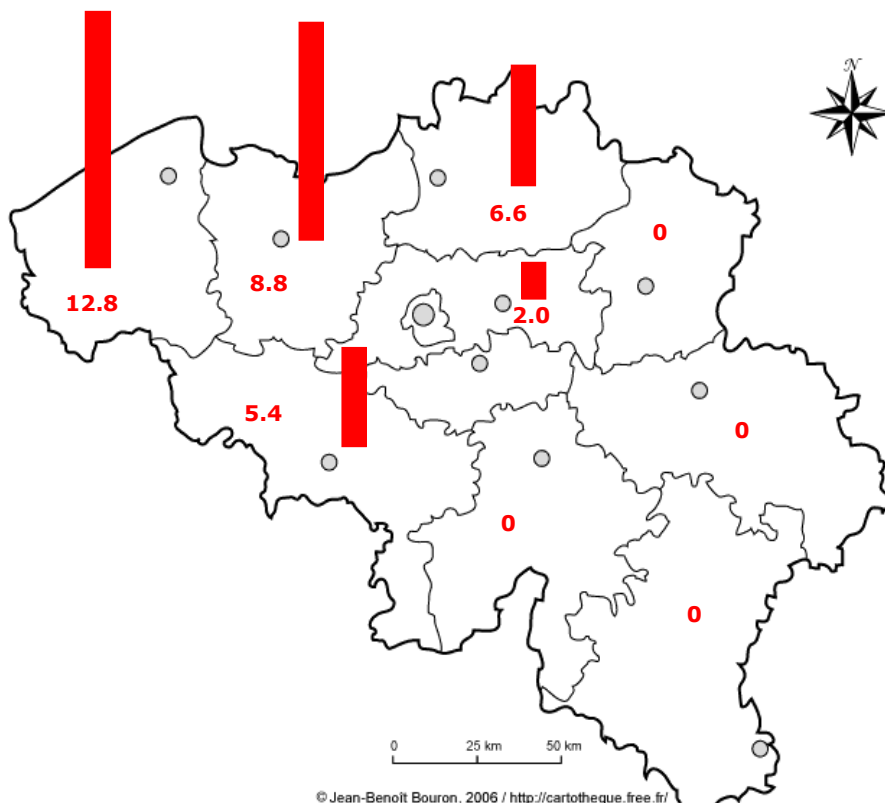
Sinds december 2009 wordt de tankmelk van geiten en schapen bedrijven ook met PCR onderzocht. Tot nu zijn er 8 melkgeiten bedrijven besmet bevonden van 61 onderzochte bedrijven. Deze veehouders worden door ons Voedselagentschap FAVV bezocht om preventieve maatregelen voor te stellen en te wijzen op het gevaar voor henzelf en eventuele bezoekers die met de dieren in contact komen. Van ruiming van dieren is er geen sprake. De aanvraag voor vaccinatie is ingediend en het vaccin zal vermoedelijk half dit jaar kunnen gebruikt worden. Hoofddoel van vaccineren is het beletten van de abortus.

Bij verwerping zijn schapen en geitenhouders en ook rundveehouders nu verplicht om een dierenarts te ontbieden die de nodige stalen voor onderzoek neemt. De onderzoekskosten worden gedragen door het FAVV inclusief de ophaalkosten.

Een hele reeks abortusoorzaken worden onderzocht. Op termijn zullen we hieruit heel wat nuttige informatie over ziekteoorzaken in de Belgische veestapel bekomen.

Opgemaakt door Dr. Guido Bertels
Dierengezondheidszorg Vlaanderen

Schapen: Seroprevalentie Q koorts in België (Bron CODA Ukkel Fretin D)
(Het aantal dieren waarbij antistoffen aangetroffen zijn, uitgedrukt in %)

“Situatie in
België”